

Shukri Omar

Nainen mediatyöntekijänä Somaliassa

Haasteita ja työmahdollisuuksia

Metropolia Ammattikorkeakoulu
Medianomi AMK
Viestinnän koulutusohjelma
Opinnäytetyö
8.11.2011

Tekijä(t) Otsikko	Shukri Omar Ahmed Nainen mediatyöntekijänä Somaliassa – haasteita ja mahdollisuuksia
Sivumäärä	27 sivua + 1 liite
Päivämäärä	8.11.2011
Tutkinto	Medianomi AMK
Koulutusohjelma	Viestinnän koulutusohjelma
Suuntautumisvaihtoehto	Televisio- ja radiotyö
Ohjaaja	Lehtori Teija Voudinmäki
<p>Käsittelen opinnäytetyössäni olosuhteita, joissa naiset tekevät mediatyötä Somaliassa, ja niitä haasteita, joita kohdataan järjestettäessä heille mediakoulutusta. Somalia on lähes sataprosenttisesti islaminuskoinen kehitysmaa, jossa sisällissota on jatkunut 20 vuotta. Näissä olosuhteissa naisen asema mediassa on hyvin ongelmallinen. Opinnäytetyöni koostamisen aikana havaitsin, että tilanne tarjoaa myös ennalta arvaamattomia mahdollisuuksia ja synnyttää yllättäviä tuen ilmauksia.</p> <p>Tutkin Somalian median historiaa ja nykytilannetta sekä haastattelin media-ammattilaisia. Kysymykseni koskivat naisten esittämistä mediassa ja pääsyä median tekijöiksi. Mikä on islamin uskon vaikutus naisen esittämiseen? Entä miten ei-islamilaissa kulttuureissa musliminaiset esitetään? Mikä on ollut somalialaisen naisen asema median tekijöinä ennen sisällissotaa ja miten se on muuttumassa nyt? Löysin suuria eroja, taantumaa, mutta myös edistystä ja kehitystä. Kirjalliseen osuuteen sisältyy katsaus mediakoulutukseen Somaliassa ja oma havaintoni siitä. Koordinoin viisivuotista naisten mediakoulutuksesta Somaliassa.</p> <p>Opinnäytetyöni käytännön osuudessa, dokumenttiohjelmassa <i>Kielletty</i> esiintyy naisjournalisti Nafisa, jonka elämää olen seurannut usean vuoden ajan koulutustoiminnan ohella. Nafisa on aktiivinen naisjournalistien järjestöissä Somalimaassa. Hänen tilanteensa ja kokemuksensa ovat tyypillisiä esimerkkejä naisten asemasta Somalian mediassa.</p>	
Avainsanat	Somalia, media, naisen asema

Author(s) Title Number of Pages Date	Shukri Omar Ahmed Women working in Somalian media – challenges and opportunities 27 pages +1 appendix 8.11.2011
Degree	Medianomi AMK
Degree Programme	Broadcast Journalism
Specialisation option	TV and radio work
Instructor(s)	Teija Voudinmäki, Lecturer
<p>In my final thesis I focus on the conditions in which women in Somalian media do their work, and the challenges faced when organising training for women. Somalia is an almost 100% Islamic country. A civil war has continued for 20 years. In this predicament, women's position in media is very problematic. During the research of my thesis, it occurred to me that the situation also brings along some unforeseen opportunities.</p> <p>I researched the history and present day of media in Somalia, and interviewed media professionals. My questions addressed the representation of women in media, and their access to media work. What is the effect of Islam as a religion on the representation of women? How are Muslim women portrayed in non-Islamic cultures? What has been the position of women as media workers before the civil war, and how is it changing today? I found big differences and regression, but also development and progress. In the written thesis I include an overview of media training in Somalia, and my own experiences of it. I coordinate a 5-year media training for women in media.</p> <p>The practice part of my thesis features Nafisa, a female journalist, whose life I have followed over several years, during the media training operations. Nafisa is an activist in women's media organizations in Somaliland. Her situation and experiences are very typical and representative of women's position in Somalian media.</p>	
Keywords	Somalia, Media, Women

Sisällys

1	Johdanto ja tutkimusmenetelmät	1
2	Kolme näkökulmaa Somaliaan	2
2.1	Somalia: kehitysmaa	2
2.1.1	Talous	2
2.1.2	Koulutustaso	3
2.2	Somalia: islamilainen kulttuuri	4
2.3	Sisällissota	5
3	Media Somaliassa	6
3.1.	Median historia ja rakenne	6
3.2	Miehinen mediateollisuus ja sen sisällöt	6
3.3	Somalian journalistijärjestöt	8
3.4	Naisen historia somalialaisessa mediassa	9
3.5	Islam ja naiskuva mediassa	10
3.6	Nainen sanomalehtien kuvastossa ja sarjakuvissa	15
3.7	Omat kokemukseni ja havaintoni kuvausmatkoilla	16
4	NASIB-naisten mediakoulutushanke Somaliassa	17
4.1	Somalinaisten mediakoulutuksesta	17
4.2	Shiffa ry:n NASIB-hanke ja sen toiminnot	18
4.3	Havaintoja ruohonjuurimedian koulutuksesta	21
5	Kokemuksiani opinnäytetyön etenemisestä	22
6	Päätelmiä naisten mediatyöstä Somaliassa	24
	Lähteet	28
	Liite: DVD " <i>Kielletty</i> " Opinnäytetyön käytännön osuus	

1 Johdanto ja tutkimusmenetelmät

Käsittelen opinnäytetyössäni olosuhteita, joissa naiset tekevät mediatyötä Somaliassa, ja niitä haasteita, joita kohdataan kun järjestetään heille mediakoulutusta.

Olen itse syntynyt ja kasvanut Somaliassa, josta lähdin pakolaiseksi 1990-luvun alussa. Opiskelin Suomessa media-alan ammattilaiseksi. Olen tehnyt toimittajan ja dokumenttiohjaajan työtä noin 10 vuotta. Olen suunnitellut ja koordinoin suomalaisen Shiffa ry:n ja Somaliassa toimivan HARDO-kansalaisjärjestön kautta pääosin Suomen ulkoasiainministeriön rahoittaman naisille suunnatun viisivuotisen lehti-, radio- ja tv-koulutuksen Mogadishun alueelta tuleville naisille. Minulla on siis omakohtaista kokemusta sekä Somalian mediamaailmasta että naisille suunnatun koulutuksen haasteista.

Tekstissäni puhutaan sekä Somaliasta että Somalimaasta (Somaliland). Somalimaa on pohjoisessa sijaitseva, muusta Somaliasta 1991 autonomiseksi julistautunut alue, jossa vallitsee rauha.

Opinnäytetyöni kirjallisessa osuudessa taustoitan aluksi Somalian nykytilannetta yleensä kolmen talouttaan, politiikan ja kulttuurin näkökulman kautta:

1. Somalia on kehitysmaa
2. Somaliassa vallitsee islamilainen kulttuuri
3. Somaliassa on käyty sisällissotaa melkein 20 vuotta

Seuraavaksi esittelen somalialaisia mediasisältöjä ja mediateollisuutta naisten näkökulmasta: millainen on naisen kuva ja rooli mediassa edellä mainittujen kolmen tekijän vaikuttaessa tilanteeseen. Jatkan arvioimalla, miten nämä tekijät vaikuttavat naisten mediakoulutukseen. Pohjaan kirjallisen osuuden ja arviointini osittain omiin havaintoihini ja mediatyöhöni, osittain raportteihin ja koulutusmateriaaliin, joita ovat tuottaneet mm. kansainvälinen journalistijärjestö IFJ, BBC ja YK. Käytän myös valokuvia, joita olen koonnut somalialaisista naisista median ja naisen suhdetta valaisevissa tilanteissa.

Opinnäytetyöni käytännön osuus on lyhyt dokumenttiohjelma, jonka materiaalin olen kerännyt kahden ja puolen vuoden aikana seurattessani Somalimaassa toimivaa naisjournalistia Nafisaa. Tämä dokumentti antaa kuvan niistä haasteista, mitä naiset kohtaavat mediatyössä Somaliassa. Nafisa oli töissä tv-kanavalla, mutta hänet painostettiin

jättämään paikkansa. Samaan aikaan miespuolinen kollega, jolla oli vähemmän kokemusta, nimitettiin ylempään asemaan. Tämä kuvastaa naisten syrjintää työpaikalla. Nafisa on yksinhuoltaja, ja työttömyys on hänelle kova isku. Hän tekee tilapäistöitä odottaessaan kokemustaan vastaavan paikan avautumista. Kun Somalimaahan nimitetään uusi tasa-arvoa kannattava kulttuuriministeri, Nafisa saa puheenvuoron ja myöhemmin nimityksen hyvään asemaan Somalimaan tv-kanavalla. Mutta ministeri on virassaan vain muutaman kuukauden, koska korkeimmalla poliittisella tasolla ei pidetä hänen toiminnastaan. Hän saa potkut ja Nafisankin asema on taas tyhjän päällä. Tämä kuvastaa miten syvällä hallintorakenteissa eriarvoisuus on. Ohjelma liittyy opinnäytetyöni kirjalliseen osuuteen, jossa esitetyt tosiasiat vaikuttavat myös ohjelmassa esiintyvien naisten asemaan ja tilanteeseen. Olen käyttänyt vuosien mittaan kuvaamaani materiaalia kirjallisen osuuden pohjatutkimuksessa.

Tutkimusmenetelmäni ja tiedonkeruuni ovat laadullisia. Päätelmäni pohjautuvat somalialaisten toimittajien ja mediatyöntekijöiden, ulkomaisten kouluttajien ja asiantuntijoiden haastatteluihin, omiin havaintoihini koulutuksen aikana, kirjalliseen materiaaliin muun muassa BBC:n mediakoulutuksesta ja kansainvälisen journalistiliiton IFJ:n tutkimuksiin.

Tutkin myös somalialaisten tuottamia mediatuotteita, joita on saatavilla Internetissä, mm. YouTubessa, sekä erilaisia lehtijulkaisuja, joita ilmestyy Somaliassa ja Somalimaassa. Analysoin niiden sisältöä ja muotoa erityisesti siitä näkökulmasta, miten naiskuva niissä esitetään.

2 Kolme näkökulmaa Somaliaan

2.1 Somalia: kehitysmaa

2.1.1 Talous

Somalian yhteiskuntarakenteet ovat romahtaneet. Tämä tapahtui osittain jo ennen sisällissotaa kun muun muassa Maailmanpankin velkaantunutta Somaliaa varten laati- mat rakenneohjelmat muuttivat maatalouden ja karjanhoidon perinteisiä nomadi- ja vaihtotalousrakenteita. Velkojen maksamiseksi karjanhoidosta ja maataloudesta yritettiin saada laajamittaista vientiin suuntautuvaa toimintaa, ja julkisen sektorin budjettia pakotettiin leikkaamaan. Esim. 80-luvulla koulutuksen ja terveydenhuollon tila huononi

nopeasti. 1982 Somalia sijoitti koulutukseen 82 USD per opiskelija, mutta vuonna 1989 enää 4 USD. Terveystieteiden sijoitettiin samana vuonna, juuri ennen sisällissodan syttymistä, melkein 80 prosenttia vähemmän verrattuna 70-luvun puolivälin tilanteeseen. (Chossudovsky 2003, 97.)

Voidaan arvioida, että kansainvälisten rahoituslaitosten toiminta vaikutti sisällissodan syttymiseen vähintään yhtä paljon kuin poliittiset ristiriidat tai klanivihamielisyydet. Vastaava tilanne vallitsee tällä hetkellä (2011) Pohjois-Afrikassa ja Lähi-idässä, jossa köyhtymisen ja eriarvoisuuden lisääntyminen ovat luoneet konflikteja, vallankumouksia ja pakolaisuutta yhtä paljon kuin poliittiset erimielisyydet.

Somalian bruttokansantuote henkeä kohti v. 2009 oli noin 600 USD (Wikipedia Somalia 2011) Se on maailman pienimpiä. Köyhyys on laajalle levinnyttä. Lähes koko siviiliväestö on tällä hetkellä ruoka-avun tarpeessa. Sisäisiä pakolaisia, jotka asuvat pakolaisleireillä, väliaikaismajoituksessa tai sukulaisten luona on samoin useita miljoonia. Historiallisesti somalialaiset ovat asuttaneet suuria alueita nykyisessä Keniassa, Etiopiassa ja Djiboutissa, sekä myös Jemenissä. Siirtomaakauden aikaiset ja sen jälkeiset rajojen määrittelyt kuitenkin jakoivat somaliväestön perustettujen valtioiden alueille. Tällä hetkellä pakolaisongelma, mutta myös kaupankäynti, ovat levinneet Somaliasta näihin maihin. Tämä osaltaan auttaa ylläpitämään palvelurakenteita, mutta myös kiihdyttää konflikteja, koska ympäröivillä mailla on omat intressinsä Somalian suhteen.

Somalian ja Somalimaan talous on perustunut lihakarjan kasvattamiseen ja joihinkin maataloushyödykkeisiin, mutta eläintaudit ja vientimaiden kiintiöiden rajoitukset tekevät elinkeinon epävakaksi. Sotaoloissa rahälähetykset, khat-huumeen ja aseiden kauppa muodostavat osan taloudesta. Niiden tuotot ohjataan osittain palveluiden kuten sähkön ja tietoliikenneverkon ylläpitämiseen.

2.1.2 Koulutustaso

Sota on tuhonnut myös Somalian kansallisen koulutusjärjestelmän. Peruskoulutustaso rajoittuu Suomen peruskouluun verrattavaan koulutukseen, jota tarjoavat siellä täällä hajanaisesti toimivat yksityiset koulut sekä koraanikoulut. Miesten lukutaito on 50 %:n tasolla, naisten vain 25 %:n (CIA World Factbook 2010). Esimerkiksi koraanikouluissa on enemmän poikia ja tytöt jäävät helposti koulutuksen ulkopuolelle. Syy tähän on vastaava kuin useissa muissa Afrikan maissa ja esim. Intiassa. Vanhemmat katsovat,

että tyttöjen kouluttaminen on ajan hukkaa, sillä he menevät nuorina naimisiin ja muuttavat pois kotoa, osallistumatta sen jälkeen perheen toimeentulon hankintaan. Tällä hetkellä myös ääri-islamilaisuuden kannatuksen nousu vaikeuttaa naisten ja tyttöjen koulutukseen pääsyä. Ääriuskonnolliset johtajat tulkitsevat islamin pyhää kirjaa Koraania tavalla, joka vahvistaa miesten valta-asemaa ja estää tasa-arvoon tähtäävän toiminnan.

Ammattiin johtavaa keskiasteen koulutusta ei Somaliassa nykyään juurikaan järjestetä. Perheet, joilla on siihen varaa, lähettävät lapsiaan ulkomaille, esimerkiksi arabimaihin tai Eurooppaan, joissa voi löytyä työtä. Mutta somalitytöt eivät pääse koulutukseen ulkomaille. Arabimaissa oppilaitokset ovat usein poikien sisäoppilaitoksia, joissa Koraa-nin ja arabian kielen opetus on keskeistä. Tämä vaikuttaa osaltaan äärivaikutteiden leviämiseen ja eriarvoisuuden lisääntymiseen. Näissä maissa opiskelleilla nuorilla miehillä voi olla palatessaan omaksuttu kielteinen asenne naisten kehitystä kohtaan.

Osa vanhemmista on koulutettuja, joko ulkomailla tai Somalian ammatillisissa oppilaitoksissa, lukioissa ja yliopistoissa ennen sisällissotaa, mutta heille ei ole tarjolla koulutusta ja kokemusta vastaavaa työtä.

Pohjoisen Somalian itsenäiseksi julistautuneessa Somalimaassa on yksityisiä oppilaitoksia ja yliopistoja, mutta muualta Somaliasta ei sinne juurikaan muuteta opiskelemaan. Tämä johtuu klaanien välisistä epäluuloista ja ristiriidoista, poliittisista erimielisyyksistä ja opiskelun kalleudesta. Myöskään työmahdollisuuksia ei ole siinä määrin kuin rikkaammissa maissa. Kuitenkin muista maista Somalimaahan on palannut diasporassa asuneita ja koulutettuja ihmisiä, jotka ovat perustaneet yrityksiä luoden työpaikkoja ja työssäoppimismahdollisuuksia. Koulutuksen tulevaisuus Somaliassa vaikuttaisi olevan pitkälti näiden ulkomailta palanneiden koulutettujen ihmisten ja yksityisten oppilaitosten varassa. Vaikka koko Somalian alueelle saataisiin aikaan rauha, eivät valtion varat tule riittämään koulutusjärjestelmän jälleenrakentamiseen rauhan alkuvuosina.

2.2 Somalia: islamilainen kulttuuri

Somalia on lähes sataprosenttisesti islaminuskoineen maa, joka jakautuu maltillisten sunni- ja sufimuslimien uskontokuntiin. Konservatiivisempia shiimuslimeja ei juuri tapaa. Erilaiset ryhmittymät ovat yrittäneet saattaa voimaan sharia-lakia eri muodoissa, mutta se ei ole saanut somalialaisten täyttä kannatusta.

Osittain se johtuu pelätyistä vapauden menetyksistä mm. viihteen, kuten musiikin, tanssin, tv:n, khat-huumeen käytön kieltämisen uhkista.

Ennen sisällissotaa päätösten tekoon ja esim. riitojen sovitteluun osallistuivat niin valtion virkamiehet, klaanien johtajat ja vanhimmat kuin uskonnolliset johtajatkin. Nyt ääriliikkeiden pelätään tuovan totalitäärisen Talibanin tyyppisen hallinnon, joka ei houkuttele kansan enemmistöä. Naisten asemaan tällä vaihtelulla on ollut paljon merkitystä. Alueilla, joissa ääriliikkeet pitävät valtaa, naisia kehoitetaan käyttämään peittävää huntua ja heidän liikkumistaan ja toimintaansa yritetään rajoittaa. Suurimmaksi osaksi tämä on pelottelua ja asevoimaan perustuvaa alistamista, sillä kapinointia ja kommunikaatiota väestön ja alueiden kesken pelätään. Mitä vähemmän väestö tietää, sen helpompi sitä on hallita aseilla ja uhkavaatimuksilla, ja estää perinteinen kollektiivinen päätöksenteko. Median hiljentäminen on osa tätä pelon kulttuuria.

2.3 Sisällissota

Siad Barren hallituksen kukistuminen vuonna 1991 syöksi Somalian sisällissotaan. Sodan vaiheet näihin päiviin asti ovat olleet hyvin kompleksiset. Osallisia ovat klaanijohtajat, uskonnolliset johtajat ja sotaherrat, joilla on omia poliittisia ja taloudellisia intressejä ja oma armeija. Sotaan vaikuttavat myös Somaliaa ympäröivät valtiot, kuten Etiopia, Kenia ja Eritrea, joilla on poliittisia, alueellisia, turvallisuus ja taloudellisia intressejä, sekä lisäksi suurvallat, kuten USA, jotka haluavat luonnonvarat kuten öljyn hallintaansa. Kaikki nämä ryhmittymät etujen tavoitteluineen tekevät rauhan saavuttamisen vaikeaksi. Ulkovaltioiden nimittämässä Somalian väliaikaisessa hallituksessa naisten mielipidettä ei kuunnella ja naisjohtajia tai poliitikkoja ei pääse virkoihin.

Toisaalta väliaikaisen hallituksen valta rajoittuu muutamaankortteliin pääkaupungissa Mogadishussa, ja muualla hallitsevat erilaiset sotilaalliset ryhmät. Näissä ei luonnollisesti naisilla ole mitään valtaa tai mahdollisuutta ilmaista mielipidettään. Naiset osallistuvat sodankäyntiin tukemalla eri ryhmittymiä klaaninsa tai perhesuhteidensa mukaan, mutta naistaistelijoita ei ole. Somalimaa julistautui itsenäiseksi muusta Somaliasta heti sisällissodan alettua ja saavutti rauhan. Somalimaassa ovatkin esim. naisjournalistit päässeet järjestäytymään, mutta heidän saavuttamansa asema on marginaalinen.

3 Media Somaliassa

3.1. Median historia ja rakenne

Valtion romahtaminen vaikutti myös median rajoituksiin. Viranomaisten valvonta ja kontrolli esimerkiksi elokuvien ikärajoitukseen, sensuuriin ja piratismiin poistui. Somaliassa on mahdollista ostaa esim. Kiinassa valmistettuja piraattikopioita viimeisistä Hollywood-elokuvista.

Islamistit saivat vuonna 2006 muutamaksi kuukaudeksi lähes koko Somalian valtaansa. Lyhyt vallassaolokausi toi sensuurin. Viihteen, esim. jalkapallon seuraaminen tv:stä kiellettiin jossakin paikoissa. Piraattivideoiden myyjät katosivat kadulta. Islamistien peräännyttyä tilanne palasi ennalleen, mutta paikoissa, joissa he ovat läsnä ja joissa heillä on valtaa, sisältyy median sensurointi yleiseen pelottelustrategiaan, jolla yritetään pitää väestö hallinnassa.

Somaliassa näkyy erilaisia satelliitti-TV-kanavia, jotka tulevat etupäässä Lähi-idän maista. Niiden sisältö on uutisia ja viihdettä. Lapsille ja naisille on tarjolla piirrettyjä elokuvia ja romanttisia sarjoja kuten Euroopassakin. Arabimaissa tuotetuissa sarjoissa vältetään seksuaalisuuden suoraa esittämistä, ja kuten suuressa osassa länsimaisista saippuasarjoistakin, niissä vahvistetaan roolimalleja, joissa mies on aktiivinen toimija ja nainen passiivinen sivustakatsoja, miehen tukija ja ihailija, joka pysyy kotona, keskittyy hoitamaan ulkonäköään ja juoruilemaan toisten naisten kanssa. Visuaalinen ilme ja kerronta seuraavat länsimaisten ja aasialaisten toimintaelokuvien, tv-sarjojen ja bollywood-elokuvien perinteitä, jotka siirtyvät tätä kautta myös Somalian paikallisen ja diasporassa tuotetun median malleiksi.

3.2 Miehinen mediateollisuus ja sen sisällöt

Miesten valta mediaorganisaatioissa on suoraa jatketta miesten asemalle ja vallalle koko muussa somalialaisessa yhteiskunnassa. Miehet perustelevat valta-asemiaan Korraanilla, kulttuurilla, ylemmällä koulutustasolla ja omalla fyysisellä jaksamisellaan: Miesten velvollisuus on elättää perhe, naisen velvollisuuteen kuuluu kodin ja lasten hoito, oli hän kotona tai työelämässä.

Vuonna 1991, kun koko maa ajautui sisällissotaan, Pohjois-Somalia julistautui itsenäiseksi valtioksi. Siitä tuli epävirallisesti Somalimaa (Somaliland). Maa ei ole vielä (2011) saanut tunnustusta. Media Somalimaassa oletti "kultakauden" alkavan. Sensurointi loppuisi, media modernisoituisi ja demokratisoituisi. Kuitenkin suuri osa mediasta päätyi enemmistöklanin johtajien ja entisten sotapäälliköiden käsiin, sillä nämä muodostivat valtion ja valtaeliitin. Nämä toimijat päättävät millaisia ohjelmia lähetetään ja käyttävät mediaa poliittisten viestien ja propagandan levityskanavina. Vähemmistöt järjestäytyivät myös ja saivat tukea naapurimaista ja Afrikan ulkopuolelta tahoilta, joilla on Somaliassa poliittisia ja muita tavoitteita. Näiden ryhmien perustamien radioasemien ohjelmisto palvelee siis vastaavia tavoitteita.

Etelä-Somaliassa puolestaan vuonna 1995 joukko miehiä perusti yritysmuotoisen, ei-valtiollisen Horn Africa -radioaseman Mogadishun. Sen jälkeen ilmestyi muita: Radio Shabeele, Radio Dayniile, Radio Sibma ja muita kaupallisia kanavia. Myös uskonnollisia kanavia, kuten Al Furqaan, syntyi. 2000-luvulla koettiin sosiaalisen median buumi. Tällä hetkellä on ainakin 100 internet-pohjaista kanavaa, joiden sisältö on kuva-artikkeleita, video- ja radio-ohjelmia, pilapiirroksia, mainoksia ym. Osa tuottaa sisältöä hyvien journalististen periaatteiden mukaisesti yhteiskunnallisista aiheista, osa on eri klanien ja ryhmittymien propagandaa, uskonnollista julistusta tai puhdasta viihdettä ja bisnestä. Vuonna 2007, kun Afrikan unionin tukemat Etiopian armeijan joukot valloittivat Somalian pääkaupungin Moqadishun, nähtiin median perheyrytyksissä jonkun aikaa naispuolisia perheenjäseniä johtoasemissa.

Haastattelin 2009-2010 eri-ikäisiä ja eri aikakausilla sekä eri toimituksissa mediatyötä tehneitä naisia. Johtopäätökseni on, että eriarvoisuus työpaikoilla on suurin ongelma: saman koulutuksen saaneet ja samassa toimituksissa työskentelevät miehet etenevät helpommin kuin naiset, naiset tekevät myös ilmaista vapaaehtoistyötä enemmän kuin miehet. Kuten aikaisemminkin, naiset tekevät työtä juontajina ja "naisten asioita" koskevien keskusteluohjelmien vetäjinä, lastenohjelmissä sekä viime aikoina avustuskeräyksissä Somalian nälänhädän vuoksi. Naisia ei ole johtotehtävissä ja päätoimittajina.

STLN:n toimitusjohtaja Abdilahi Aden kertoo: "Pohjois-Somalian mediassa naiset jäivät jälkijunaan sisällissodan aikana. Elettiin vaikeita aikoja. Esimerkiksi vuosina 1991-1992 joka paikassa oli sotilaita, panssarivaunuja, asemiehiä. Naisilla oli hyvin vähän mahdollisuuksia." (*Kielletty* 2010.)

Etelä-Somaliassa ja pääkaupungissa Mogadishussa ilmestyy vain vähän sanomalehtiä, mutta Pohjois-Somaliassa on parikymmentä kaupallista julkaisua. Lehtien sisältö keskittyy aluepolitiikkaan. Vierailin 2008-2010 muutaman lehden toimituksessa tutustumassa työprosesseihin ja hallintoon. IT-tekniikka oli vanhentunutta ja työtavat monimutkaisia. Huomasin, että toimituksissa töissä olevat miehet kuluttivat aikaansa pureskellen khat-huumetta, joka on kielletty useissa maissa Euroopassa ja muualla. Lehtien artikkelien kirjoittajina on yleensä nuoria toiveikkaita miehiä, joille ei makseta kunnon palkkioita huolimatta siitä, kuinka paljon töitä he joutuvat tekemään jutun eteen tai mitkä ovat heidän kulunsa. Johtotehtävissä on paikallisesti tunnettuja media-alan konkareita, joilla on useimmiten sopiva pohjakoulutus. Naiset vierastavat näitä toimituksia työympäristöinä, ja heitä ei myöskään oteta vakavasti työnhakijana.

3.3 Somalian journalistijärjestöt

Somaliassa ja Somalimaassa on parikymmentä journalistijärjestöä. Osalla on kansainvälisiä yhteistyökumppaneita kuten IFJ (International Federation of Journalists). NUSOJ (National Union of Somali Journalists) on journalistijärjestöjen kattojärjestö Etelä-Somaliassa. Pohjois-Somaliassa toimii vastaavanlainen SOLJA (Somaliland Journalists Association). Tutkiessani näiden järjestöjen internet-sivuja huomasin, että järjestöjen hallitukset koostuvat kymmenistä miehistä ja muutamasta naisesta. Muita alueella toimivia mediaorganisaatioita ovat Somaliland Union of Journalists, Media in Human Rights ja Media Monitoring Group. Näiden johdossa on yleisimmin Euroopassa asuvia tai asuneita hyvin englantia puhuvia miehiä tai valtion virkamiehiä ja ministerien läheisiä ystäviä.

Maassa on myös naisjournalistien järjestöjä. Ne saavat ulkomaalaisilta järjestöiltä tukea ja koulutusta, eivät kuitenkaan samassa määrin kuin miesten johtamat järjestöt. Kaikki järjestöt ovat kuitenkin riippuvaisia ulkomaalaisista rahoittajista. Naisten järjestöt eivät ole taloudellisesti yhtä varakkaita kuin miesten järjestöt. Tämä johtuu siitä, että Somaliassa asuvien naisten kielitaito on usein heikko ja kokemukset tukianomusten teossa ovat pienet. He ovat riippuvaisia ulkopuolisten kumppaneiden taidoista. Jos niitä ei ole, kaatuvat rahoitusanomukset, koska ne vaikuttavat rahoittajien näkökulmasta epäammattimaisesti tehdyiltä ja puutteellisilta.

Naisjournalistien järjestö SWIMA järjestää jonkin verran koulutusta pelkästään naisille. Tämän opinnäytetyöni teososan, *Kielletty*-dokumentin päähenkilö Nafisa on tällä hetkellä SWIMA:n puheenjohtaja. Järjestöön kuuluu noin 80 naista eri median aloilta. SWIMA järjestää jäsenille erilaisia mediakursseja, erityisesti naisten etuja mediassa ajavaa koulutusta, tuottaja- ja johtajuuskoulutusta ja yhteiskunnalliseen toimintaan kannustavaa koulutusta.

3.4 Naisen historia somalialaisessa mediassa

Ennen maan itsenäistymistä (1960) perustettiin Somalian ensimmäinen valtiollinen radioyhtiö Pohjois-Somaliassa Hargeisassa vuonna 1943 Iso-Britannian siirtomaakautena ja vuonna 1951 Etelä-Somaliaan Italia siirtomaakautena. Radiossa toimi vuodesta 1970 lähtien paljon naisia toimittajina, uutisankkureina ja juontajina. Mutta työtä johtivat aina miehet. Vuonna 1983 perustettiin Somalian TV, jota voitiin seurata pääkaupunki Mogadishun alueella. Lehdistössä tuona aikana työskentelevät naiset tekivät yleensä toimistotyötä sihteereinä. Heillä ei ollut mahdollisuuksia vaikuttaa median sisältöihin. He saivat kohtuullista palkkaa saamatta kuitenkaan ylennyksiä tai johtopaikkoja. Mediassa työskentely toi naisille kuitenkin yhteiskunnallista statusta. Suuri osa mediassa työskentelevistä naisista päätyi johtajansa, armeijan upseerien, ministeriöiden virkamiesten tai varakkaiden miesten puolisoiksi.

Valtiollisten radioasemien perustamisesta lähtien media on ollut raskas työympäristö naisille. Ympäröivä yhteisö piti median naisia kirottuina, prostituoituina, juoppoina ja oman kulttuurin hylkääjinä. Miespuoliset kollegat pelottelivat naisia, mitätöivät heitä ammattilaisina ja käyttivät uskontoa ja kulttuuria naisia vastaan. Naisten työmahdollisuus mediassa on ollut erittäin hankala. Nainen, joka työskenteli miesten kanssa, sai osakseen paheksuntaa myös perheenjäseniltään.

Ulkopuoliset puolestaan arvostelivat naisen perhettä. Heitä paheksuttiin ja vanhempia nimiteltiin huonoiksi vanhemmiksi, eikä heille suotu minkäänlaista arvoa yhteiskunnassa. Tämän vuoksi ne naiset, jotka halusivat edetä työelämässä mediassa, muuttivat tuntemattomaan ympäristöön, jotta heidän sukulaisensa ja vanhempansa saisivat rauhan ja yhteisönsä arvostuksen. Tästä huolimatta nämä paljon uhranneet naiset eivät koskaan päässeet johtoasemiin miesvaltaisessa mediassa.

Arabiankielisen Somalimaan televisiokanava STLN:n päätoimittaja Shukri Aden muistelee: ”Kun aloitin radiotyössä vuonna 1980, ihmiset luulivat että myyn itseäni (Kielletty 2010.)

STLN:n toimitusjohtaja Abdilahi Adan kertoo:” Ennen vanhaan, kun suoritettiin lukio, opiskelijat jaettiin eri ministeriöihin. Nuoret naiset, jotka laitettiin viestintäministeriön listalle, puhkesivat kyyneliin. He uskoivat, että heidät liitetään huonomaineiseen seura-
piiriministeriöön, jossa laulu ja media kuuluvat yhteen. Osa heistä ei lopettanut valitusta ennen kuin saivat siirron toiseen ministeriöön tai työpaikkaan.” (Kielletty 2010.)

Kun diktaattori Siad Barre astui valtaan vuonna 1969, naisten asema sai uutta valoa. Naisten koulutusmahdollisuudet lisääntyivät, kun maahan tuli pakollinen oppivelvollisuus ja koulutus tuli ilmaiseksi. Naiset pääsivät yliopistoon omien, helpotettujen pääsykokeiden kautta, pukeutuminen länsimaalaistui ja naisten osuus työelämässä kasvoi. Presidentti Siad Barre julisti maahan tasa-arvon ja kohteli kovalla kädellä uskonnollisia oppineita ja heidän kannattajiaan: parikymmentä tasa-arvon vastustajaa sai kuolemantuomion ja heidät teloitettiin tammikuussa 23.1975. Diktatuurin ansiosta naiset tulivat julkisuuteen: heitä nähtiin laulajina, näyttelijöinä, tanssijoina, politiikassa ja myös tekijöinä mediassa. Yhteiskunta oli diktatuurinen, mutta toisaalta myös demokraattinen, sillä naiset pääsivät osallisiksi monista vain miehille kuuluneista oikeuksista. (Shilabonews 2009)

Sukupuolinen jakautuminen näkyy tänään selvästi radio- ja televisiomediassa. Naiset ovat toimittajina terveys-, ravitsemus-, opetus- ja lastenohjelmissa. Miesten hallussa ovat poliittiset, uskonnolliset, uutis-, urheilu-, historia- ja viihde-ohjelmat.

3.5 Islam ja naiskuva mediassa

Koraanissa naisista puhutaan tasa-arvoisina miesten kanssa. Islamilaisissa maissa on erilaisia asenteita naisen vapautumisesta, mutta patriarkaaliset yhteisöt ja yhteiskunnat kuvaavat naisen miehen palvelijana. Koraania tulkitaan aina sen mukaan, halutaanko alistaa naista tai edistää naisen tasa-arvoa. Taliban-liike Afganistanissa puhuu naisten ”suojelemisesta”, vaatettaa heidät kaiken peittävään kaapuun ja kieltää heidän toimintansa yhteiskunnassa. Egyptissä musliminainen toimii seksuaaliterapeutina ja vetää tv-ohjelmaa.

Länsimaiseen pop-kulttuuriin ja muotiin perustuva mainonta tekee musliminaisesta samanlaisen objektin kuin länsimaissa ja houkuttelee kuluttamaan ja ostamaan ylellisyystuotteita.

Kun hunnun eli hijabin alkuperäinen tehtävä oli suojella naista miesten katseilta ja lähentelyltä - ja myös sääolosuhteilta esim. Saharan erämaassa - on siitä nyt tullut myös lifestyle-vaatekappale, jonka muoti vaihtuu kausittain kuten Pariisin Haute Couture. Vaikka suuri osa musliminaisista ei käytä peittävää huntua, musliminaisen oletettu alistettu asema määritellään länsimaisessa mediassakin juuri hunnun kautta: Google-hakukoneen kuvahaku termillä "muslim woman" tukee mielikuvaa musliminaisesta, joka alistuu uskonnon normeihin. Vain muutamassa kuvassa naisella ei ole ollenkaan huntua. Muutamia selvästi erottuvia pääryhmiä ovat seuraavat:

Kuvio 1. Kasvot peittävän hunnun takaa katsovat nuoren, meikatun naisen kauniit silmät. Tässä on tavoiteltu jotain salaperäistä, seksuaalista, mainoskuvamaista, ja voisi ajatella kuvan rakennetun (islaminuskaisen tai ei-islamilaisten) miehen katsetta varten.

Kuvio 2. Vain hiukset peittävää huntua pitävän, useimmiten aikuisen naisen kuva. Nainen hymyilee vapautuneesti, ilme ei kuvasta pelkoa. Hänellä voi olla kädessä matkapuhelin tai kamera (modernin länsimaisuuden symboli) Tällaisten kuvien voisi tulkita esittävän asemaansa tyytyväistä naista, joka kuitenkin noudattaa sääntöä hunnun pitämisestä.

Kuvio 3. Manipuloitu tai loukkaava kuva, joka palvelevat islamin vastaista propagandaa, ei niinkään naisen vapautumista uskonnon sisällä tai sen ulkopuolella.

Tähän kuvio 3:n ryhmään kuuluu kuva, jossa kasvot peittävän hunnun silmien aukko on kuvattu kaltereina tai kuva maahan ylävartaloa myöten haudatusta kivitetyistä naisesta tai kuva itkevästä tai raivoissaan huutavasta naisesta. Tähän kategoriaan kuuluvien kuvien käytön konteksti selviää myös teksteistä kuten: "All Muslim women are whores" tai "Friggin ugly Muslim woman".

Somaliassa on käytetty hiusten ympärille "afrikkalaistyyllisesti" kiedottuja huiveja, kasvot paljaaksi jättäviä huiveja ja myös kasvoja enemmän tai vähemmän peittäviä ohuita huntuja. Sääntöjä tietynlaisen päähineen käyttämisestä ei ole, vaikka enemmän uskonnolliseksi itsensä kokevat naiset valitsevatkin peittävämmän hunnun.

Ääri-islamilaiset ryhmät saattavat pysäyttää naisen kadulla ja vaatia hunnun käyttöä, mutta on korostettava, että tämä ilmiö on tullut Somaliaan vasta viime vuosien aikana, kun ääriilmiöitä on syntynyt. Näiden ryhmien mediajulkisuus ja mediasisältöjen tuotanto on hyvin pientä ja rajoittuu lähinnä sotaharjoituksia kuvaaviin propagandavideoleikkeisiin internetissä ja uskonnollisten johtajien radiopuheisiin. Vaikka näissä käsitelläänkin naisen roolia ja tehtäviä Koraanin tulkinnan kautta, eivät ne merkittävästi luo mediakuvaa somalialaisesta naisesta kansallisella tai kansainvälisellä tasolla. Enemmistö mieltää tämän toiminnan propagandaksi.

Kansainvälisesti näkyvyyttä mediassa luovat menestyneet somalialaiset naiset, kuten mallit Iman ja Waris Dirie, sekä poliitikot, kuten Ayaan Hirsi Ali. Jälleen Googlen kuvaushaulla "somal woman" tuloksena on satojen kuvien joukossa vain pari kuvaa täysin

hunnutetusta naisesta, lähes kaikki muut ovat kuvia kameraan rohkeasti katsovasta, hymyilevästä naisesta, jolla on huivi tai joka on paljain päin. Tämä lienee paras indikaattori somalialaisen naisen mediakuvasta. Heidät mielletään mallimaailman normien mukaan kauniiksi ja sosiaalisella tasolla sanavalmiiksi, ei alistetuiksi.

Mutta Somalian median sisältöjä tarkasteltaessa mies- ja naiskuvat poikkeavat toisistaan. Naiset on usein kuvattu kärsivänä laumana ja uhreina: Joukko nälkää näkeviä naisia odottaa kanisterien kanssa, kun mies jakaa heille ruokaa (esimerkki kuvio 4). suuri joukko naisia istuu ja kuuntelee kun pääministeri seisoo puhuu ja heille (esimerkki kuvio 5). Ajankohtaisohjelmien paneelissa on kuusi miestä ja yksi nainen – joka useimmiten vaikenee (esimerkki kuva 6).

Kuvio 4. Ruoan jakelu

Kuvio 5. Somalian pääministeri

Kuvio 6. Paneelikeskustelu

Kuvio 7. Itkevä nainen

Naista kuitenkin käytetään mielellään silloin, kun halutaan vedota yleisön tunteisiin, esimerkiksi itkevä nainen kertoo nälänhädästä (esimerkki kuvio 7). Yleensäkin nainen kuvataan hätää kärsivänä, emotionaalisenä olentona. Naista ei kuvata menestyjänä, johtajana ja osaajana. Mies kuvataan pelastajana, sankarina, johtajana, onnistujana ja osaajana.

YouTubessa on satoja musiikkivideoita ja konserttitalenteita eri puolilta maailmaa. Niissä naiset esiintyvät kansainvälisten mallien mukaisesti. Muun muassa Somalian rajan takana Keniassa on syntynyt aivan toisenlaista somalialaista mediakulttuuria. esimerkkinä on Nairobin Eastleigh:n kaupunginosasta tuleva somalialainen Waayaha Cusub ryhmä, joka sekoittaa somalialaistyylistä pop-musiikkia ja hip-hop vaikutteita. Siitä on tullut suosittu maanpaossa asuvien somalinuorten keskuudessa. Musiikkivideossa on seuraava tarina. Nainen tulee mustasukkaiseksi miehensä entisestä tyttöystävästä. Videolla naispuolisen laulajan asusteet vaihtuvat hiukset peittävästä huivista olkapäät paljastavaan puseroon. Pojat pukeutuvat hip-hop-tyyliin ja heidän eleensä ovat kuin suoraan amerikkalaisista rap-videoista. Uskontoon perustuvista pukeutumissäännöksistä ei ole merkkiäkään, mutta tarina noudattelee sukupuoliasenteita. Rap-sanoituksista poiketen seksuaalisuus on vihjaavaa, ei naista alistavaa. Tällä musiikkivideolla on lähes 2,5 miljoonaa katsomiskertaa YouTubessa julkaisuvuodesta 2006 lähtien.

3.6 Nainen sanomalehtien kuvastossa ja sarjakuvissa

Lyhyt otanta Hargeisassa julkaistavista lehdistä puhuu tyyliä kieltä naiskuvasta Pohjois-Somaliassa. Tutkin seitsemää hargeisalaista sanomalehteä torstaina 11 marraskuuta 2010. Lehdissä esiintyi yhteensä 88 valokuvaa, mutta vain kahdessa niistä esiintyi nainen. Hän oli Yhdysvaltain presidentin puoliso Michelle Obama, joka vieraili moskeijassa Indonesiassa. Artikkelissa keskityttiin ennen kaikkea ihailemaan Michelle Obaman esiintymistä huivi päässä. Toisessa artikkelissa hänet mainittiin vain presidentti Obaman vaimona. Kyseisten sanomalehtien artikkelien ja kuva-aineiston pohjalta voisi vetää sen johtopäätöksen, että Somaliassa ei laisinkaan elä naisia. Otannan lehdet olivat Geeska Afrika, Hargeisa star, Ogaad, Haatuf, Waaheen, Saxafi, Jamhuuriya.

Sarjakuvan suosio nousi 1990 sisällissodan jälkeen. Sen avulla tehtiin pilaa politiikasta ja yhteiskuntaa sekä uskontoa koskevista asioista hausalla tavalla. Vasta myöhemmin 2000-luvulla se ymmärrettiin muillakin tavoilla toimivaksi välineeksi.

Sarjakuvia julkaistaan tällä hetkillä useilla somalikielillä internet-sivulla. Yksi tekijöistä on kuuluisa Kanadassa asuva entinen taiteilija Amin Amir, jonka sarjakuvaharrastuksesta tuli ammatti (Amir). Vaikka hän elää demokraattisessa yhteiskunnassa, hänen naiskuvansa ovat kuitenkin kapeita ja samanhenkisiä kuin somalialainen media yleensä.

Kuvio 8. Amin Amirin sarjakuva: Nainen ja lapsi näkevät nälkää. Samaan aikaan miehet matkustavat ja elävät yltäkylläistä elämää.

3.7 Omat kokemukseni ja havaintoni kuvausmatkoilla

Olen käynyt Somaliassa kuvaajana useita kertoja Yleisradion ja muiden tilaajien tuotannoissa. Olen todennut itse, kuinka naisena on vaikea toimia mediatyöntekijänä, varsinkin kuvaajana ja ohjaajana, vaikka olen kouluttautunut siihen työhön Euroopassa. Esimerkiksi vuonna 2004 kuvatessani dokumenttia kylässä lähellä pääkaupunki Mogadishua minulta kysyttiin, miksi pitää olla naiskuvaaja, ollaanko tekemässä pornoa. Työmme kyseenalaistettiin, ja kun kuvaus alkoi, ympärillämme oli usein miesjoukkoja, joiden kommentteja oli muun muassa, että työmme oli "väärauskoisten touhua". Vaikka he eivät olleet media-alan työntekijöitä, viranomaisia tai uskonnollisia johtajia, he katsoivat kuitenkin olevansa valtuutettuja arvostelemaan kuvaamista tapahtumana ja kuvausryhmän jäseniä sukupuolen perusteella.

Vuonna 2008 lähdin kahden somalialaisen miehen kanssa tekemään Yleisradion tilaamaa ohjelmaa itäiseen Somaliaan. Olin ryhmässä ainoa koulutusta saanut media-alan ammattilainen. Toinen mies oli "fixeri" ja toinen toimittaja, niillä ei ollut tv-tekniikan eikä tuotantosuunnittelun tuntemusta. Matkan aikana minun vastuullani oli lähes kaikki ammattimainen toiminta: kuvaaminen, ohjaaminen, haastateltavien varmistaminen ja kuvauspaikkojen valinta, siis käytännössä koko kuvausmatkan onnistuminen. (Kuvat 9-10.)

Olemukseeni kohdistui haastateltavien ja sivullisten taholta kommentteja, arvostelua ja häirintää. Esimerkiksi kun kuvatessani huivini liikahti taaksepäin ja korvani paljastuivat, se herätti huomiota ja kuvaus piti keskeyttää, kunnes "virhe" oli korjattu. Flirttailevat ja vihjailevat kommentit olivat loppumattomia. Joskus "avuttoman naisen" roolia voitiin käyttää hyödyksi esimerkiksi tilanteissa, jossa aseistautunut joukko pysäytti meidät ja pelkäsimme, että kamerat takavarikoidaan ja meidät vangitaan. Kuvausryhmän miehet osoittivat minua kun tuli kysymys siitä, kuka omistaa kamerat. Sanoin anteeksipyytvällä äänellä, että en ole journalisti, olen vain opiskelija ja teen harjoitustyötä kouluani varten. Pääsimme sillä kertaa jatkamaan. Naisia pidetään vaarattomina tekijöinä, jotka eivät vaikuta mediassa. Siitä syystä ehkä naiset saavatkin mahdollisuuden vahvistaa osaamistaan ja valmistautua tulevaisuuteen rauhassa ja kaikessa hiljaisuudessa.

Kuvio 9. Aavikolla kantamassa kameraa

Kuvio 10. Joukko nuoria miesjournalisteja jonottamassa haastatteluvuoroa

4 NASIB-naisten mediakoulutushanke Somaliassa

2009

2010

2011

Kuvio 11. Naisten mediakoulutuksesta eri vuosilta: kameratyön, lehden julkaisun ja äänityön opiskelua.

4.1 Somalinaisten mediakoulutuksesta

Somalian ja Somalimaan alueella on toteutettu ammatissa toimiville toimittajille suunnattuja lyhyitä koulutuksia kansainvälisten suurten järjestöjen toimesta, esimerkkinä yhdysvaltalainen IREX ja brittiläinen BBC Word Service Trust. Lisäksi Hargeisan ja Mogadishun yliopistoissa on mahdollista opiskella journalismia.

Diasporassa asuneet ja varsinkin järjestömaailmassa toimineet kouluttautuneet naiset ovat mukana vahvistamassa naisten asemaa myös Somalian mediassa. Koulutuksia järjestetään ja pienimuotoisia mediatuotteita julkaistaan. Hollannissa toimii Dalmar Foundation, joka kouluttaa ammatissa toimivia naisia Somalimaassa. Pitkäjänteistä naisille suunnattua ruohonjuurimedian koulutusta alueella tekee ainoastaan suomalainen Shiffa ry. Lisäksi useat kansalaisjärjestöt käyttävät mediaa, esimerkiksi ruohonjuurisarjakuvaa tiedotustoiminnassaan ja järjestävät lyhyitä pistekoulutuksia, joissa muun muassa Shiffan kouluttamat naiset ovat toimineet opettajina. Esimerkiksi suomalainen Solidaarisuussäätiö tiedottaa ympärileikkauksen riskeistä ruohonjuurisarjakuvan avulla Shiffan kouluttamana.

4.2 Shiffa ry:n NASIB-hanke ja sen toiminnot

Nasib-hankkeen tavoitteena on kouluttaa mogadishulaisia naisryhmiä mediataidoissa ja median keinoilla valistaa naisia ravitsemukseen, terveyteen ja naisten oikeuksiin liittyvissä asioissa.

Tähän mennessä (2011 syyskuu) vajaan viiden vuoden aikana noin 258 naista on saanut terveyskasvatuksen ja mediataitojen koulutusta. Vuosittain noin 40-60 naista ovat käyneet läpi puolivuotisen pitkän koulutusjakson, jonka aikana he saivat perustaitoja lehden julkaisussa, radio- ja video-ohjelmien teossa ja IT-taidoissa. Koska koulutus on terveystietopainotteinen, he saivat myös terveyskasvatusta lääkäreiden ja sairaanhoitajien opastuksella. Jatkokoulutusta on annettu lyhyemmillä kursseilla ja työharjoittelun kautta. Hankkeessa tuotetaan aikaisemmin koulutettujen ja parhaillaan opiskelijoina olevien naisten voimin säännöllisesti lehteä, sarjakuvia, radio ja video-ohjelmia. Opettajien koulutus tapahtuu kaksi kertaa vuodessa Somalimaan Hargeisassa suomalaisten kouluttajien toimesta.

Nasib-hanke on ollut sen suunnitteluvaiheesta vuodesta 2005 lähtien pääprojektini ammatillisesti. Olen tehnyt tv-alan töitä vuodesta 2000, ja opiskellut alaa mm. YLE:n koulutuksissa, sitten Metropolia Ammattikorkeakoulussa vuodesta 2008. Olen ollut mukana, kun perustettiin Shiffa ry vuonna 2005. Järjestöllä oli aluksi pieniä projekteja Suomessa, kunnes saimme Somalian hankkeen käyntiin. Hanke on toiminut Mogadishussa vuodesta 2007 lähtien, koko ajan ulkoasiainministeriön tukemana.

Nasib-hankkeen kansainvälisenä yhteistyökumppanina hankkeen kohdemaassa Somaliassa on toiminut alusta lähtien HARDO-järjestö (Halgan Rehabilitation and Development Action –järjestö) ja vuodesta 2009 lähtien Pohjois-Somalian Somalimaassa SOCSA (Somaliland Culture and Sports Association). Uusin yhteistyökumppani on SWIMA (Somaliland Women in Media Association). Hankkeen opettajina Mogadishussa toimivat paikalliset journalistit ja terveysalan ammattilaiset.

Mogadishun sotatila on vaikuttanut Nasib-hankkeen etenemiseen. Loppuvuonna 2006 Nasib-hanke muutti Mogadishusta Afgoyen lähellä olevalle alueelle, jossa asuu väliaikaismajoituksessa, pakolaisleiriolosuhteissa tuhansia oman kotinsa menettäneitä sisäisiä pakolaisia. Al-Shabaab ja Hizbul-Islam ryhmittymien taistelijajoukot liikkuvat ja valvovat aluetta, mutta ne eivät ole puuttuneet Nasib-hankkeen toimintoihin. Yleisturvallisuus alueella voidaan silti sanoa olevan varsin huono, koska tilanteet voivat muuttua ennalta arvaamattomasti.

Opetussuunnitelmat rakennettiin vuonna 2009 huomioon mahdolliset keskeytykset. Video ohjelmien tekeminen tuotti jonkin verran ongelmia, sillä monet pakolaiset ja paikalla olevien järjestöjen työntekijät eivät halunneet tulla kuvatuiksi, omien sanojensa mukaan he pelkäsivät joutuvansa heihin kohdistetun huomion takia väkivallan kohteeksi.

Mogadishussa on ollut levotonta, eikä sinne ole voinut turvallisuussyistä matkustaa. Sen sijaan hankkeen Afgoyen henkilöstöä saapuu Somalimaan Hargeisaan, jossa he saavat koulutusta ja valmennusta hankkeen seuraavia toimintavaiheita varten. Henkilökunta palaa sitten Afgoyeen ja jatkaa koulutustyötä. Vuonna 2011 sai hankkeessa 58 naista median ja terveystieteiden perustaidot. Koulutuksen sisältönä oli terveystieteiden ja ensiapu sekä mediataidot (journalismin etiikka, journalismin käytäntö ja harjoitukset; radio-ohjelman teko ja harjoitukset; lehtityö ja tietotekniikka). Koulutusmateriaalina käytettiin mm. BBC:n oppimateriaalia, sarjakuvakoulutuksen aineistoa sekä

Hargeisan koulutuksessa valmistettua Aman-konseptikansiota ja video-ohjelma-suunnitelmaa. Lisäksi hankkeessa tarjotaan erillisiä tietokone- ja lukutaitokoulutuksia myös muille kuin omille oppilaille.

Nasib-hankkeessa tuotetaan koulutuksen lisäksi Aman-lehteä ja valmistetaan radio- sekä video-ohjelmia. Vuonna 2010 ilmestyi 12 Aman Magazinea. Lehti leviää toistaiseksi ilmaiseksi. Vuonna 2009 valmistettiin ja lähetettiin 12 kpl 25 minuutin mittaista radio-ohjelmaa. Aiheina olivat muun muassa naisten ja lasten terveystarkastukset, ympäristönsuojelu paikallisella tasolla, hygienia. Paikalliselle kaapelitelevisiolle valmistettiin koemielessä ohjelmia, aiheina terveystarkastukset, urheilu, naisten tarinat, talous, nais-yrityksien asema ja menestystarinat. Lehdessä on myös sarjakuvia päivän puheenaiheista.

On ollut tilanteita, joissa olemme joutuneet sulkemaan koulutustilat ja keskeyttämään opiskelun alueella meneillään olevien aseellisten yhteenottojen takia. Keskeytykset ovat olleet lyhyitä, yhdestä päivästä muutamaan päivään eivätkä ole mainittavammin vaikuttaneet opetuksen aikatauluihin tai laatuun. Hankkeen toiminnalle ei ole käytännössä muita esteitä kuin tämä koko maan yleinen ongelma, joka on kaikille arkipäiväistä. On opittu mukautumaan tilanteisiin ja toimimaan niiden ehdoilla mahdollisimman tehokkaasti. On opittu, että kommunikaatio kunkin alueella toimivan ryhmän kanssa on tärkeää, että vältettäisiin väliintulot ja hankaluudet.

Hanke on toiminut vuosia poikkeusolosuhteissa, ja olemme saaneet paljon kokemusta toimimisesta erilaisten poliittisten, uskonnollisten ja sotilaallisten ryhmien läsnä ollessa. Olemme todenneet, että kaikkien ryhmien kanssa on mahdollista neuvotella ja yhteisymmärrys syntyy, jos kerromme avoimesti toiminnastamme ja tavoitteistamme ja näytämme julkaisemiamme mediatuotteita. Tämä antaa rohkaisua tulevaisuudelle.

Mikäli Somaliassa rauha saadaan aikaan, meillä on kontaktit eri tahoille ja se varmasti tulee auttamaan hankkeen jatkuvuuden kannalta. Yllättäen myös ääriuskonnollinen Al Shabab ei ole puuttunut toimintaamme, vaan jopa ilmoittanut kannustavansa naisten koulutusta. Emme kuitenkaan oleta, että hanke selviää ilman pieniä ongelmia ja tilapäisiä keskeytyksiä tulevanakaan vuonna, sillä ryhmien keskinäinen valtataistelu jatkuu.

Kouluttujina hankkeessa ovat toimineet vuodesta 2007 lähtien Kristiina Tuura, Shukri Omar, Mia Waire, ja Farhia Faarah, Luul Ahmed, Hinda Jaamac, Deeq Saiid, Amran O Hussein.

4.3 Havaintoja ruohonjuurimedian koulutuksesta

Somaliassa on vahva teatteriperinne ja myös näytelmäelokuvan dramaturgia on tuttua. Suhde dokumenttielokuvaan on kuitenkin ongelmallinen. Aihe, päähenkilöt, konflikti, kameratyö, leikkaus, äänilmaisu, miljö, tunnelma tai äänikerronta ovat kaikki yleisiä elokuvakerronnan välineitä ja koskevat myös dokumenttielokuvaa. Kouluttamiemme naisten on ollut vaikea hahmottaa, että dokumenttielokuvaan tai dokumenttiohjelmiin pätevät samat kerronnan lainalaisuudet kuin näytelmäelokuvaan. Kun he eivät ole tottuneet katsomaan dokumentteja, tämän uuden lajityypin ajattelutavan hahmottaminen (totuudellisuus ja kohteen kunnioitus yhdistettynä elokuvailmaisun ja journalismin keinoin) ja oppiminen on haasteellista. Koska dokumenttiohjelmien teko on uusi alue Somaliassa, koulutus vaatii pitkäjänteisyyttä.

Hargeisan laitamalla, pakolaisten asuinalueella, halusin haastatella ja kuvata kolmea naista, jotka rakensivat vanhaa perinteistä taloa. Kysyin onko mahdollista kuvata ja haastatella heitä, mutta naiset eivät suostuneet. He perustelivat sen sanoen, että he kokevat olevansa vanhuksia ja ei enää ulkoisesti kauniita. Pitkän keskustelun jälkeen naisten työtä kuvattiin lopulta. Kun materiaalia sitten näytettiin heille pieneltä näytöltä kameran kyljessä, naiset yllättyivät, kuinka kauniita ja siroja he olivat. Naiset kutsuivat naapureita katsomaan kuviaan ja olivat ylpeitä ja iloisia. Ajattelin videokatselun yhteydessä, että naisilla on negatiivinen ja vääristynyt kuva naisesta kuvauksen kohteena. Somaliassakin pitäisi lisätä mediakasvatus peruskoulun ja lukion opetusohjelmaan ja muun muassa järjestöjen aikuisille tarjoamaan koulutukseen.

5 Kokemuksiani opinnäytetyön etenemisestä

Opinnäytetyöni teososa on video-ohjelma *Kielletty*. Ohjelma kertoo media-ammattilaisen ja kolmen lapsen yksihuoltajaäidin, Nafisan elämästä. Hän taistelee uransa puolesta miesten hallitsemassa maailmassa. Seurasin Nafisaa 2008–2010.

Olen toiminut vuodesta 2005 lähtien naisten mediahankkeen koordinaattorina. Tämän lisäksi olen tehnyt kuvausmatkoja Somaliassa. Tänä aikana olen tutustunut Somalian ammattimaisten mediatyöläisten enemmistöön. Näistä kokemuksista syntyi idea ohjelmaan *Kielletty*. Se tulisi käsittelemään haasteita ja työmahdollisuuksia, joita miesvaltainen media-ala tarjoaa naisille.

Aluksi halusin tehdä ohjelman kahdesta eri paikoissa asuvasta naisesta. Ensimmäinen heistä oli Farhia. Hän oli aloittanut koulutuksen Nasib-hankkeessa vuonna 2007 Moqadishun ja Afgoyen välillä sijaitsevalla pakolaisleirillä. Kuvasin hänen työskentelyään ja haastatteluja 2008-2009. Hän elää uskonnon ja politiikan klaaniryhmien valtataistelun keskellä. Hänen rohkeat ja vahvat mielipiteensä paljastivat, miten naismediatyöläiset ja naismediaopiskelijat voivat joutua hengenvaaraan. Luovuin kuitenkin Farhian tarinasta turvallisuussyistä.

Jatkoin työskentelyä Pohjois-Somaliassa asuva Nafisan kanssa. Valitsin Nafisan päähenkilöksi, koska hänen henkilökohtaiset mielipiteensä, ajatuksensa ja kokemuksensa olivat juuri sitä sisältöä, jonka halusin kertoa. Tarkoituksina oli tuoda esille somalialaisten naismediatyöläisten kohtaloita, sillä niistä tiedetään hyvin vähän. Video-ohjelmani tavoitteena oli tiedottaa naisten asemasta somalialaisille media-ammattilaisille, kansainvälisille kansalaisjärjestöille, koulutuslaitoksille, ministeriölle ja kaikille, jotka ovat kiinnostuneet naisten mediakoulutuksesta Somaliassa.

Päätin ohjata, kuvata ja tuottaa *Kielletty*-dokumentin itse. Tarvitsin pitkän tuotantoajan, koska haluaisin kerätä materiaalia pitkältä ajalta. Halusin saada muutakin materiaalia kuin haastatteluja. Halusin spontaaneja tapahtumia, tunteen purkauksia ja aitoja työtilanteita, tunteisiin vetoavia kuvia ja kommentteja, jotka herättävät katsojan. Näin miesvaltaisen media-alan nurjat käytännöt paljastuvat, ja katsoja pääsee tekemään johtopäätöksiä itse.

Työskentelytapani vaatii kuvaajalta kärsivällisyyttä ja ohjaajalta pitkäjänteisyyttä. Ohjelman kuvausaikataulua ei voitu suunnitella päivänkohtaisesti, koska halusin toimia spontaanisti, esimerkiksi ilman, että koko lehden toimitus tietäisi milloin tullaan kuvaamaan heidän työpaikalleen. Joskus taas saatiin kuvauslupa vain tunnin varoitusajalla, joskus taas kiinnostava tilanne käynnistyi vasta varsinaisen kuvauksen jälkeen. Tällöin oli vaikea keskeyttää innostuneita puhujia ja pyytää, että he odottaisivat, kunnes saataisiin kamera ja mikrofoni valmiiksi.

Valitsin kuvauskalustoksi Sony PD 170 DVcam -kameran, jolla koulutamme mediahankkeessamme. Loppupuolella kuvausjaksoa käytin Sony HDV Z7 -kameraa. Kalustona oli kamerajalusta, kaksi langatonta kaulusmikrofonia ja suuntamikrofoni. Ääni nauhoitettiin kameran molemmille kanaville varmuuden vuoksi.

Langatonta mikrofonia käytettiin haastattelutilanteissa, erityisesti meluisilla kuvauspaikoilla. Toinen syy langattoman mikrofoniin käyttöön olisi, että se ei herätä huomiota, koska sen saattoi teipata huivin alle. Myöskin ohjaaja-kuvaajana toimiminen vaati niin paljon muuta tekemistä, että suuntamikrofoniin käyttäminen oli usein mahdotonta.

Suuntamikrofoni oli usein ainoastaan varamikrofonina ja tallensi samalla taustaääntä. Lähes kaikissa kuvaustilanteissa käytin jalustaa, mutta se tuotti toisinaan ongelmia: huoneet olivat usein pieniä, enkä pystynyt esimerkiksi panoroimaan. Kun sitten halusin saada kuvaan huoneeseen juuri saapuneen uuden henkilön, joka sanoi ohjelmaan liittyviä tärkeitä mielipiteitä, olin pulassa. Sillä kun irrotin kameran jalustalta ja siirryin kuvaamaan käsivaralla, keskustelu ja kommentointi loppuivat ja tilanne oli ohi ennen kuin kamera oli valmis. Jätin dokumentistani pois osuuksia sen takia, että minulla ei ollut riittävästi kunnollista kuvaa. Ääntä en halunnut käyttää yksinään, sillä jälkepäin minua saatettaisiin syyttää salaa kuvaamisesta.

Alussa ajatukseni oli tehdä havainnoiva dokumentti Nafisan elämästä. Ohjelmastani tuli kuitenkin henkilökuva, joka viestii myös somalialaisesta mediasta. Kymmenminuuttisen ohjelman sisältö kertoo, miten haastava ja hankala ala media on somalialaisille naisille.

Jos voisin kuvata ohjelmani uudelleen, mieltäisin tarkemmin ennakkosuunnitteluvaiheessa minkälaisia kuvauspaikkoja tulee eteen. Tiesin toki alusta lähtien kuvauspaikkojen ja aikataulujen ongelmat. En toiminut vapaasti enkä voinut hahmottaa etukäteen,

minkälaisessa miljöössä päädyimme loppujen lopuksi kuvaamaan. Kuvauspaikalla oli iso määrä ihmisiä, ja ohjelmaidean julkistaminen kaikille aiheuttaisi hankaluuksia. Joku saattaisi tulkita toimiani väärin, esimerkiksi ohjelman keskeisessä kohtauksessa mies kritisoi ja syyllisti naiskuvaajia kautta maailmaan. Hänen mukaansa lännestä virtaa huonoja vaikutuksia ja naiset kameran takana ja myös edessä ovat yksi niistä. Olisin myös kuvannut enemmän äidin ja lasten yhteisiä hetkiä. Nyt ainoa perheen yhteinen tilanne on ulkokuvat. Ohjelma olisi kaivannut perhe-elämää ja sisätöitä kotona. Tämä olisi syventänyt henkilökuvaa, kuten myös päähenkilön toimet perheen pienessä yrityksessä ja suhteet siellä työskentelewiin omiin vanhempiin.

Kuvausmateriaali kertyi 12 tuntia. Mogadishulaisten media-opiskelijoiden kuvaama materiaali paikallisesta naisten mediakoulutuksesta ja ensimmäisestä päähenkilöstä Farhiasta jätettiin kokonaan pois. Samoin jätin käyttämättä muiden naispuolisten mediatyöläisten haastelut sekä mielenkiintoisen Mogadishun pakolaisleirimiljööön.

Minun olisi kuvausten aikana pitänyt tehdä raakaleikkaus ja miettiä, miten tapahtumista ja kohtauksista muodostuu kokonaisuus ja mitkä kohtaukset tarvitsevat lisää kuvia. Esimerkiksi huomaisin, että tarvitaan lisää kuvia työpaikan tapahtumista ja sen ympäristö ilmapiiristä tukemaan päähenkilön kertamusta. Kaiken kaikkiaan minun olisi pitänyt olla paikan päällä pitempi aika. Toisaalta kuvasin ohjelmaani muun työni ohessa, eikä pitempi kuvausjakso ollut mahdollinen.

6 Päätelmiä naisten mediatyöstä Somaliassa

Miesvaltaisessa maassa, jossa uskonto ja kulttuuri kietoutuvat voimakkaasti yhteen, aiheutuu mediassa toimiville naisille paljon hankaluuksia: naisia syrjitään järjestelmällisesti. Työ mediassa voi tuottaa somalialaisille naisille arvaamattomia seurauksia. Juuri sen takia tulee lisätä naisten mediakoulutusta, erityisesti tuotantopuolella. Radion, television ja sanomalehtien sisältöjen tuottaminen antaa naisille lisää mahdollisuuksia osallistua yhteiskuntansa kehittämiseen. Se lisää ohjelmien monipuolisuutta, erilaisia näkökulmia ja kansalaislähtöistä journalismia.

Oman kokemuksen perusteella voin päätellä, että lisäämällä mediakoulutusta ja naisten ääntä mediassa voidaan saada aikaan vahvoja muutoksia sekä somalialaisessa mediakulttuurissa että koko somalialaisessa yhteiskunnassa. Tällä hetkellä suuri osa somalialaisesta mediasta tuottaa pelkkää kiihkeää poliittista keskustelua miesten kesken, naisten ja lasten roolina on vain toimia vastaanottajina. Mediasta puuttuu naisten näkökulma ja mielipiteet.

Naisten omien mediarytysten perustaminen tuottaisi merkittäviä muutoksia. Se rohkaisisi naisia muuttamaan median sisältöjä ja kannustaisi vaatimaan muutoksia median lainsäädännössä, niin että esimerkiksi naisten organisaatiot voisivat perustaa radiokanavia. Mediarytyksissä naiset voisivat kokeilla ja tutustua uuteen teknologiaan kuvaajina, ohjaajina, leikkaajina ja tuottajina.

Valtion yleisradiossa on erilaisia hierarkioita. Suuri osa työntekijöistä on iäkkäitä miespuolisia toimittajia tai jopa entisiä näyttelijöitä. Heidän asemansa ei ole uhattu ja he ovat omistautuneita työlleen, eivätkä halua eläkeiässäkään jäädä pois työstä. Nuoret miespuoliset toimittajat hyötyvät vanhempien kollegoiden kokemuksesta ja taidoista, mutta naiset eivät pääse osalliseksi tästä perinnöstä, koska heidät sivuutetaan.

Somalian yleisradiossa voitaisiin kehittää järjestelmä, jossa kokeneet miestoimittajat voisivat toimia nuorten naisten työohjaajina, kuten Somalimaan television toimitusjohtaja Abdilahi Adan, joka auttoi Nafisaa toimittajantyön alkuvaiheessa. Valtion yleisradion ja viestinnästä vastaavan ministeriön tulisi laatia virallinen tasa-arvosuunnitelma, jossa määritellään naispuolisten työntekijöiden asema ja oikeudet, tasa-arvoinen ohjelmapolitiikka sekä toimenpiteet näiden saavuttamiseksi.

Valtion yleisradiolla ei ole virallisia työnhakuilmoituksia eikä töihin vaadita minkäänlaista koulutusta. Sodan aikana riitti, että henkilöllä on hyvä ääni ja että osaa puhua ohjeiden ja käsikirjoituksen mukaan. Monet miehet pääsevät töihin työharjoittelun kautta ja toinen tapa on, että klaani ja sukulaiset järjestävät työpaikan.

Journalistijärjestöt Somaliassa voisivat, samalla tavalla kuin kansainvälinen journalistiliitto IFJ, puolustaa sananvapautta, valvoa yhteiskunnan toimia, toimia tasa-arvon ja oikeudenmukaisen palkkapolitiikan puolesta mediassa ja kouluttaa jäsenistöään. Koska

naisten asema mediassa on niin heikko, olisivat juuri tasa-arvokysymykset ajankohtaisia. Ensimmäinen teko olisikin järjestöjen johdon tasa-arvoistaminen.

Kielletty-dokumentin teon aikana naisten asema mediassa aukeni minulle hyvin konkreettisella tavalla. Näin tilanteita, jossa nainen joutui pilkan ja syrjinnän ja verbaalisen hyökkäyksen kohteeksi vain sen takia, että halusi tehdä mediatyötä samanarvoisena miehen kanssa. Somalialaisten nais- ja miesammattilaisten haastattelun perusteilla havaitsin, että heidän työolosuhteidensa, palkkansa ja asemansa välillä on merkittäviä eroja. Naisen asema ja myös naiskuva somalialaisessa mediassa on hyvin epäoikeudenmukainen ja epätasa-arvoinen. Sitä perustellaan kulttuurisilla, traditionaalisilla ja uskonnollisilla arvoilla, mikä kulloiseenkin tilanteeseen tuntuu miesten näkökulmasta sopivan. Joskus naiset itsekin osallistuvat paheksuntaan välttääkseen hankaluudet.

Kielletty -ohjelman teko oli välillä hankalaa, kun minut koettiin tunkeutujaksi ja vakoilijaksi, vieraaksi, vaikka olenkin lähtöisin samasta kulttuurista. Minun piti ottaa huomioon vastuuni kuvattavista, rohkeista naisista, jotka yrittivät edistää naisten asemaa. En voinut yllyttää heitä protestoimaan vahvemmin tai saattaa heitä tilanteisiin, jossa provosointi voisi johtaa hankaluuksiin. Minun piti vain seurata kameran kanssa havainnoivan dokumentin (observational documentary) keinoin, vaikka usein halusin itse puuttua tapahtumien kulkuun ja osallistua väittelyihin miesten ja naisten välillä. Näin tekemällä olisi kuvaamiseni loppunut lyhyeen. Olin siis sivustakatsoja mutta kuvaamani tarina on silti selkeä kannanotto. Kuvaamieni naisten tulisi itse saada tällaisia sisältöjä televisioon, ja heidän koulutuksellaan on siinä tärkeä rooli.

Pekka Vehviläinen haastatteli Journalisti-lehdessä (11/2010) toimittaja Elina Lappalaisista, joka selvitti pro gradussaan, kuinka naispäälliköt näkevät päätoimittajuuden ja sukupuolen vaikutukset omaan uraansa. Lappalaisen tutkimus paljastaa, että valtaosa sanomalehtien hallituksen jäsenistä on miehiä. Se tarkoittaa myös, että miesten valitseminen esimerkiksi lehtien päätoimittajiksi jatkuu. "Kestävä peruste sille, miksi toimituksissa pitää olla naisjohtajia, on oikeudenmukaisuus. Se on itseisarvo. Jos halutaan, että sanomalehtien tekeminen ja sisältö ovat monimuotoisia, organisaatioissa olevia esteitä pitää poistaa, naisia kannustaa ja naisten täytyy verkostoitua. Naisten pitäisi päästä asenteista ja rooleista, jotka rajoittavat heidän mahdollisuuksiaan. (Vehviläinen 2010.)

Channel4:n vuonna 2010 tilaama tutkimus paljastaa, että Iso-Britanniassa miesten näkyvyys on kaksi kolmannesta kaikista tv-rooleista, mukaan lukien draama, viihde ja asiaohjelmat, ja että keski-ikäiset naiset ovat vähiten edustettuina. Myös haastatteluis-
sa, esimerkiksi uutisissa naisia esiintyy vain noin 31 % materiaalista. (Thorpe, The Observer 2010)

Kun naisten pääsy mediaan ja sen johtoon on ongelma Euroopassa, jopa Suomen kaltaisessa kehittyneessä ja demokraattisessa valtiossa, kuinka se voitaisiin ratkaista Somalian kaltaisessa sotien raunioittamassa maassa? Millä tavalla ja millä asiantuntemuksella Suomen valtion kehitysyhteistyövaroja suunnataan somalialaisen yhteiskunnan tasa-arvoistamiseen ja miten valvotaan tasa-arvoistamisen toteutumista? Somalialaisten kansalaisjärjestöjen tuki somalialaisen yhteiskunnan kehittämiseen voisi vaikuttaa myös median tasa-arvoistumiseen. Siksi kaikilla tuettavilla hankkeilla tulisi olla tasa-arvosuunnitelma. Tällä tavoin voidaan, media-organisaatioiden tukemisen rinnalla, Suomesta käsin vaikuttaa tasa-arvoisen median kehittymiseen Somaliassa.

Lähteet

Ali and Awrala. Fiktioelokuva. Diasporassa asuvien somalialaisten miesten tuottama rakkaustarina. [verkkodokumentti]
<http://www.somtvfilms.com/europe.php> (luettu 15.4.2011).

Chossudovsky, Michel 2003. The Globalization of Poverty and the New World Order. Global Research Center for Research on Globalization.

CIA World Factbook Field Listing: Literacy [verkkodokumentti]
<https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/fields/2103.html>
 (luettu 01.07.2011).

Frauenrath Maria and Yonis Ali Nur (comp.) Kevin Burden (ed.) 2001. So whats your view? A practical handbook for journalists. BBC World Service training.

Lappalainen, Elina 2010. Naisia toimituksen äijäkerrokseen – sukupuolidiskurssin rakentuminen naispäälliköiden käsityksissä sanomalehtien naispäätoimittajien puuttumisesta”. Journalistiikan pro gradu. Jyväskylän yliopisto.
 Sagaga, Ernest (ed.) 2010. End of a Deadly Decade, Journalists and Media Staff Killed in 2009. International Federation of Journalists.

Somali song (Waayaha Cusub). Musiikkivideo. YouTube. Lataaja dhagax 7.5.2006
 [verkkodokumentti]
<http://www.youtube.com/watch?v=P1cCVNOai7s> (luettu 1.4.2011)

Thorpe, Vanessa 2007. The big gender gap on the small screen: men outnumber women on TV two-to-one. The Observer 7.3.2007. [verkkodokumentti]
<http://www.guardian.co.uk/media/2010/mar/07/television-men-outnumber-women>
 (luettu 20.3.2011).

Vehviläinen, Pekka 2010. Naisilla ei ole intoa ylöspäin. Journalisti lehti 11/2010.

White, Aidan (ed.) 2010. Women Journalists – Partners in Trade Union Leadership. Gender Fact Sheets Middle East and Arab World. International Federation of Journalists.

Wikipedia-artikkeli: Somalia [verkkodokumentti]
<http://fi.wikipedia.org/wiki/Somalia> (luettu 20.09.2011).

Shilaabonews: Somalia (luettu 22.09.2010).

Kuvaluettelo

Kuvio 1. <http://inayatscorner.wordpress.com/2010/07/16/why-the-obsession-with-hijabs-and-burqas/>

Kuvio 2.

<http://us.cdn2.123rf.com/168nwm/moodboard/moodboard0808/moodboard080800031/3540828-muslim-woman-using-mobile-phone.jpg>

Kuvio3.

<http://www.muslimblog.co.in/muslim/muslim-women-and-islam>

Kuviot 4 – 7, 10 Somaliweyn

Kuvio 8 Aminarts

Kuvio 9 Shukri Omar